

2020. NOVEMBER 6. PÉNTEK 10:18 2020. 11. 06. 17:54

Elhunyt Kátai Zoltán

énekmondó

Pataki Tamás

„Mély fájdalommal tudatom, hogy párom, Kátai Zoltán Kossuth- és Magyar Örökség-díjas énekmondó előadóművész ma kora reggel otthonunkban elhunyt” – adta hírül Kovács Andrea, Kátai Zoltán élettársa.

A Kossuth-díjas énekmondó, népzeneész Mosonmagyaróváron született 1954-ben. Utolsó interjút lapunknak adta, [amelyet itt olvashatnak el](#).

– Nem én voltam az érték, hanem amit közvetítettem. Majdnem teljesen mindegy, hogy ez tetszik a közönségnek vagy nem. Tetszik, nem tetszik: ízlés kérdése, az ízlést pedig formálja a politika, és már megint a politikánál vagyunk, ami pedig nem érdekel – mondta Kátai az interjújában.

Fotó: Katona Vanda

„Szerencsés vagyok, mert a kedvenc időtöltésem egyben foglalkozásom is: a históriás énekek és a reneszánsz magyar dal. Gitáron, kobzon, kontrán, lanton, fidulán magam tanultam, bár mindig akadtak segítő jó barátok. Gyermekkoromban kezdett, különböző zenei stúdiumok után 1983 óta hivatásszerűen zenélek, énekelek, 11 évet töltöttem a Mákvirág népzenei együttesben. Velük a nagyvilágot, Dinnyés Józseffel Magyarországot jártam; muzsikáltam Kecskés Andrással, Kobzos Kiss Tamással. A zenén keresztül jó barátságba kerültem Sebő Ferencsel, Cseh Tamással, a Kaláka Együttessel, verséneklőkkel, utcaszínházi csepűragókkal, népzeneészekkel és néhány fiatal énekmondóval” – írta az énekmondó a [honlapján](#).

Mi pedig ajánljuk emlékére az egyik legjobb, legékesebb koncertjét, melyet a szentgáli református templomban tartott.

2020. NOVEMBER 1. VASÁRNAP 06:55 2020. 11. 01. 12:26

Lant, koboz, fidula

– Egy énekmondó szolgálata

„NEM ÉN VOLTAM AZ ÉRTÉK, HANEM AMIT KÖZVETÍTETTEM” Juhász Kristóf
Kátai Zoltán pár hete készítette el nyolcadik lemezét (nem számolva azokat, melyeken közreműködőként szerepelt), Écsi Gyöngyi lelkész, teológus, népművelő énekessel közösen. A zoboralji népballadákat és több jól ismert népballadánk sajátos változatát tartalmazó anyag címe Virágom, véled elmegyek. A gyűjtést Écsi Gyöngyi, a hangszerelést Kátai Zoltán végezte, és természetesen mindketten énekelnek az albumon (a lemeze az Écsi Gyöngyivel készült interjúban külön is olvashatnak). Annak ellenére, hogy az énekmondó számos kitüntetés, többek között a Kossuth-díj birtokosa is, legtöbb lemeze nem került kereskedelmi forgalomba, csak koncerteken lehetett hozzájutni. Ám betegsége miatt már nem vállal több fellépést. Kátai Zoltánnal táplánszentkereszti otthonában beszélgettünk.

– Lant, koboz és fidula szól a lemezen, utóbbit ön építette. Hogyan választotta ki a hangszert az eredetileg kíséret nélkül énekelt balladákhöz? Milyen megfontolások alapján került bele a fidula?

– Rég nem használtam ezt a hangszert, a fidula szinte véletlenül került bele. Meg kellett találni azokat a hangnemeket, amik Gyöngyinek is megfelelnek, és a koboz eléggé behatárolt – a fidula is, de más hangnemben. A lantot meg csak a Házasulandó királyfi vígballadához tartottam illőnek. De a hangszerválasztásnál legtöbbször az döntött, hogy milyen hangnem felel meg Gyöngyinek, és nekem is, ha közösen énekeltünk.

– Mitől hat érzelmileg erősebben egy középkori eredetű ballada, mint egy mai popzene?

– A popzene mulékony, a népzene nem. Ezek örök érvényű dolgokról szólnak, nem pillanatnyi, felszínes örömeiről, bánatokról, mint a pop általában. A pop azért népszerű, mert pillanatnyi dolgokkal foglalkozik. A mi korunkban ezért is kevésbé közkedvelt és közszerű a népzene: sokkal mélyebb érzelmekről, általánosabb érvényű dolgokról szól a népdal.

– De a maga idejében a népzene volt a népszerű. Mi változott?

– Az életmód és a gondolkodás. Az életmód hozta a gondolkodásmódot nyilván. Ha most nem lenne elektromos áram, tíz napon belül éhen-szomjan halna a világ, legalábbis a nagy része. Az a néhány ember maradna életben, aki most is forrásvízen él, áram nélkül.

– Több generáció képviselőjével zenélt már együtt. Jelent önnek valamit a nemzedék?

– Annyiban igen, hogy fölnéztem az előző nemzedékre, és nem nézem le az utánunk jövőt. A mostani nemzedék mintha lenézne bennünket. Nyilván nem lehet általánosítani, de a többség így van vele: már túlhaladtuk az időnket, és különben sem tettünk le semmit az asztalra. Ők jobban tudják... Ez persze minden fiatalban benne van. De én ennél konzervatívabb vagyok. Lázadtam én is, de egy valóban elnyomó rendszer ellen. Ezt azzal egy kalap alá venni dőreség.

Lant, koboz, fidula – Kátai Zoltán minden dalhoz keresi a megfelelő hangszert

Fotó: Katona Vanda

Nekem az előző nemzedék az 1930-as, 1940-es években született korosztály volt, akik tíz-húsz évvel voltak idősebb nálam. A mostani huszonéveseknek nem a mostani harmincasok az előző nemzedék, hanem inkább mi, az ötven fölöttiek. És ezzel nem tudnak megbékélni, nem tudnak fölnézni ránk. Valahol igazuk van: mi a francot csináltunk mi? Nem éltünk meg háborút, amely az előttünk lévők életének legnagyobb katasztrófája volt. Nem éltük meg a Rákosi-kort sem, legfeljebb egy rendszerváltást lehet a számlánkra írni, úgy-ahogy. De hát az meg félresikerült.

– Történelmi traumák kellene egy nemzedéknek, hogy fölnézzenek rá?

– Vagy tudományos sikerek. A tudomány nagy léptékű előrehaladása vagy történelmi trauma.

– De miért kevés a régi értékek továbbvitele? Miért kevés, mondjuk, a táncházmozgalom?

– Mert rétegnek szól, nem általános. Nem tartja magáénak az egész társadalom. Az úgynevezett hétvégi buliba sokkal többen járnak el, mint táncházba. A gagyi, ócska popzenét sokkal többen hallgatják, mint a népzene. Lehet, hogy két hónap múlva nem is emlékszik, de a következő nemzedék biztos nem emlékszik azokra, akik most nagy nevek az úgynevezett popkultúrában. De nem is a nevek lényegesek, hanem az, amit létrehoznak. Márpedig gagyit hoznak létre. Nagyon messzire vezet, miért ilyen a tömegigény. Oktatáspolitikai ügy elsősorban. De politikai kérdésektől igyekszem magam távol tartani.

– Ön soha nem amolyan sztáregyéniség akart lenni, hanem szolgálattevő.

– Az a szolgálat, hogy a kincset, ami a XVI., XVII. században fölhalmozódott, átmentsem ide, hogy ne menjen teljesen feledésbe. Kevés, hogy megjelentek nyomtatásban kották, szövegek. Azt nem halljuk. A magyarországi zeneoktatás végtelenül silány. Tudnia kéne kottát olvasni annak, aki elvégezi a nyolc általánost, de még szolmizálni se tud. Csak a szöveget olvassa, és az az énekeknél kevés, kell a dallam. Ahhoz pedig az kell, hogy meg is szólaljon. Ezért csináltam.

Fotó: Katona Vanda

– Aki keresi, hol találja meg a lemezeit?

– Nehézkes dolog, mert a legtöbb CD nem került kereskedelmi forgalomba. Koncerteken lehetett hozzájutni, de nincsenek koncertek, és már nem is lesznek. Az új lemezek is alakul még a sorsa.

– Többször mesélte, hogy a kezdetekben [Dinnyés József](#) volt segítő figura az életében.

– Az elején igen. Aztán 11 évig a Mákvirággal kujtorogtam, és amikor onnan leszereltem, már nem a Dinnyéssel járkáltam. Akkor kezdtem az önálló életet. Addig is volt valamennyi, de igazán saját lábra állni a Mákvirág után kezdtem, kénytelen is voltam.

– A Mákvirág jelentette az inaséveket?

– Nem, az vándorlás volt. Népzenet játszottunk, leginkább feldolgozásokat. Kilógtunk a sorból: a bigott autentikusoknak nem voltunk jók, a komolyzenészeknek sem voltunk jók. Ahogy a régizene is kilóg a magyar zenei életből: a komolyzenészek lenéznek, a népzeneészek nagy része pedig még mindig nem jött rá, hogy a népzeneben ott a régizene, és a régizenében ott vannak a népzene gyökerei sokszor, sok helyütt, rengeteg az összefüggés. Emiatt a régizene is árva gyerek. Néhány őrült csinálja. De sajnos a régizenén belül sincs összetartás, vannak „komolyabb” és „komolytalanabb” zenészek... olyan, aki énekmondással foglalkozik, alig akad, többségben vannak a hangszeresek, akik viszont csak a zenét adják tovább. A mondandót, amiktől az énekmondás hasznos, jó, és fontos, sajnos csak alig.

– Soha nem volt tanítványa?

– Lett volna, de nem vállaltam. Maximalista vagyok, nem tudtam volna senkivel annyit foglalkozni, amennyit kellett volna ahhoz, hogy mindenből elegendőt tudjak átadni. Másrészt, ha valaki nem 120 százalékon teljesít, ha nem látom benne az alázatot, akkor nem érdekel.

– Számított önnek a becsülettel végzett szolgálaton túl az elismertség? Hisz kapott díjakat, hivatalosan elismerték...

– Öregkoromra igen. Fiatal koromban nem érdekelt, és most se hajtok az elismertségre. A közönség elismerése sokkal fontosabb volt, de félreértés ne essék: mikor olyan közegbe kerültem, hogy abszolút nem értékelték, az sem tört le, mert az értékét mindig tudtam annak, amit csinálok. Nem én voltam az érték, hanem amit közvetítettem. Majdnem teljesen mindegy, hogy ez tetszik a közönségnek, vagy nem. Tetszik, nem tetszik: ízlés kérdése, az ízlést pedig formálja a politika, és már megint a politikánál vagyunk, ami pedig nem érdekel.

– Minden megnyilatkozásából árad a szilárd hit Istenben. Honnan van ez az elhívás?

– Nem tudom, de nekem nem is kell ezt tudnom. Sose gondolkodtam azon, hogy honnan van ez. Egyszer csak jött. Fiatalkoromban nem volt.

– Mi volt akkor?

– Semmi, nihil. Ez az akkori társadalom, politika, rendszer eredménye volt. Tulajdonképpen ez ellen a nihil ellen lázadoztunk.

– És behozták a semmibe a valamit?

– Legalábbis remélem, hogy valamit behoztunk. De ez már megint oktatás- és művelődéspolitikai. Mert sok minden dől el az iskolában és a szülői házban, de nem minden. A fiatalok eljárnak a maguk közegébe, és ha popkultúrára nevelik őket, azt fogják szeretni. Ha annál értékesebb kultúrára nevelnék, azt szeretnék. De nem arra nevelik általánosságban. És a világban ennél is rosszabb. Ez a globalizáció. Marhára kellett nekünk: milyen jó lesz a gazdaságnak, milyen jól fogunk élni... Minden áramlik, nincsenek se földrajzi, se politikai, se gazdasági határok. A végén majd rájönnek az emberek, hogy nem volt ez jó választás.

Az Écsi Gyöngyivel készült interjú [itt olvasható](#) .

Mélyen zengő, hipnotikus erejű hang

Az 1954-ben, Mosonmagyaróváron született Kátai Zoltán évtizedek óta ápolja és terjeszti a magyar népzene, régizene. Szervezőként is részt vett az 1970-es, 1980-as évek táncházmozgalmában, és az ahhoz kapcsolódó, zenei tudáskincs megőrzésében. Évekig volt a Mákvirág együttes tagja, de dolgozott Halmos Bélával, Cseh Tamással, Sebő Ferencsel, a Kalákával, a Misztrállal, és szinte mindenkivel, aki számít ebben a profitalapú zeneipar mellett afféle rejtett, párhuzamos valóságként működő világban. Szerzte a Kárpát-meadencében [találk](#)

[ozhattunk vele](#)

, ahogy lanttal, gitárral, kobozzal vagy fidula segítségével a régmúlt idők dicsőségéről vagy hányattatásairól dalolt, vagy épp Istent dicsérte. Aki meghallotta mélyen zengő, hipnotikus erejű hangját fesztiválon,

[ünnepségen](#)

, ismeretterjesztő műsorban vagy épp egy református gyülekezetben, sosem felejtette el.